

ספרות עברית וכללית

לבתי ספר דתיים

הוראות

א. משך הבחינה: שעה וחצי.

ב. מבנה השאלון ומפתח ההערכה: בשאלון זה שלושה פרקים.

פרק ראשון	—	מעשה חכמים וסיפור קצר	—	(25×1)	—	25 נקודות
פרק שני	—	יצירות מאת עגנון ודרמה	—	(35×1)	—	35 נקודות
פרק שלישי	—	שירה (שירת ימי הביניים, שירת ביאליק,				
		שירה עברית מודרנית)	—	(20×2)	—	40 נקודות
		סך הכול	—			100 נקודות

ג. חומר עזר מותר בשימוש: רשימת יצירות.

ד. הוראות מיוחדות: (1) יש לצרף למחברת הבחינה את הרשימה המודפסת של היצירות.
(2) אין להדגים באמצעות אותה היצירה בתשובות שונות.

יש לכתוב במחברת הבחינה בלבד. יש לרשום "טיוטה" בראש כל עמוד המשמש טיוטה.
כתיבת טיוטה בדפים שאינם במחברת הבחינה עלולה לגרום לפסילת הבחינה.

השאלות בשאלון זה מנוסחות בלשון רבים, אף על פי כן על כל תלמידה וכל תלמיד להשיב עליהן באופן אישי.

בהצלחה!

השאלות

פרק ראשון — מעשה חכמים וסיפור קצר (25 נקודות)

ענו על אחת מן השאלות 1–3.

מעשה חכמים

1. קראו את מעשה החכמים "מר עוקבא" שלפניכם, וענו על שני הסעיפים א–ב שאחריו.

מר עוקבא

מר עוקבא – הָיָה עָנִי בְּשִׁכּוֹנָתוֹ,
וְהָיָה רָגִיל כָּל יוֹם לְזָרֵק לוֹ אַרְבָּעָה זֹזִים בְּצִנּוֹר הַדָּלָת.
פַּעַם אַחַת אָמַר: אֵלֶּךְ וְאַרְאֶה מִי עוֹשֶׂה עָמִי טוֹבָה זֹ.
אוֹתוֹ הַיּוֹם שָׁהָה מֵר עוֹקְבָא בְּבֵית הַמַּדְרֵשׁ הַרְבֵּה, וְהִלְכָה אִשְׁתּוֹ עִמּוֹ.
כִּינּוֹן שָׂרָאָה אוֹתָם הָעָנִי שֶׁהָטוּ עֲצָמָם לְדָלָת – יָצָא אַחֲרֵיהֶם.
בְּרָחוּ וְנִכְנְסוּ שְׁנֵיהֶם לְתִנּוֹר גְּרוֹף.
נָכוּוּ רָגְלָיו שֶׁל מֵר עוֹקְבָא.
אָמְרָה לוֹ אִשְׁתּוֹ: תֵּן אֶת רָגְלֶיךָ עַל רָגְלִי.
חָלְשָׁה דָּעָתוֹ.
אָמְרָה לוֹ: אֲנִי מְצוּיָה בְּתוֹךְ הַבֵּית וְהִנָּאֲתִי קְרוּבָה.

אחד האמצעים לאפיון דמות ביצירה הוא השם של הדמות.

- א. הסבירו כיצד משמעות השם "מר עוקבא" תורמת לאפיון דמותו במעשה החכמים כולו. (15 נקודות)
- ב. ציינו והסבירו אמצעי אפיון נוסף לדמותו של מר עוקבא. (10 נקודות)

סיפור קצר

2. שברירים / דבורה בארון

בחרו בשתי דמויות משנה בסיפור (תוכלו לבחור גם בעל חיים), שבינן ובין חיה פרומה נרקמים קשרים. תארו את הקשרים האלה, והסבירו מה אפשר ללמוד מהם על חיה פרומה ועל דמויות המשנה שבחרתם.

3. מר עוקבא; שברירים / דבורה בארון

אקספוזיציה, סיבוך, נקודת מפנה, שיא והתרה מאפיינים מבנה של סיפורים קצרים ומעשי חכמים רבים. בחרו בשניים מן המאפיינים האלה, והסבירו כיצד כל אחד מהם בא לידי ביטוי בסיפור "שברירים" או במעשה החכמים "מר עוקבא". הדגימו את דבריכם.

פרק שני — יצירות מאת עגנון ודרמה (35 נקודות)

ענו על אחת מן השאלות 4–13.

יצירות מאת עגנון**4. תהילה**

לפניכם קטע מן הנובלה "תהילה". קראו את הקטע, וענו על שלושת הסעיפים א–ג שאחריו.

"זקפה עצמה והביטה בכתב ואמרה, יאה יאה. ועכשיו מה תכתוב? כתוב פה: עיר הקודש ירושלים, תיבנה ותיכונן במהרה בימינו אמן. בשעת שיחה אומרת אני ירושלים בלא תוספת כלום, במכתב צריך להזכיר את קדושתה של ירושלים ולהוסיף בקשה על בניינה. כדי שהקורא יעלה את ירושלים על ליבו וידע שהיא זקוקה לרחמים ויתפלל עליה".

- א. הסבירו מה אפשר ללמוד מן הקטע על היחס של תהילה לירושלים. (7 נקודות)
- ב. הביאו מן הנובלה כולה דוגמה אחת נוספת ליחס של תהילה לירושלים ודוגמה אחת ליחס של דמות אחרת לירושלים. (16 נקודות)
- ג. על פי הנובלה, יש דמיון בין תהילה ובין ירושלים. הסבירו והדגימו קביעה זו. בססו את תשובתכם על שתי נקודות דמיון. (12 נקודות)

5. והיה העקוב למישור

לפניכם קטע שיר מן הנובלה "והיה העקוב למישור". קראו את הקטע, וענו על שני הסעיפים א–ב שאחריו.

"הראיתם אומלל כמותי
נפשי הוי נפשי שואלת
שבתי לאחר מותי
ובביתי נעולה הדלת".

- א. כתבו מהו ההקשר של קטע השיר בנובלה כולה. ציינו מן השיר שני רמזים מטרימים (מוקדמים) בנוגע להמשך העלילה, והסבירו כל אחד מהם. (18 נקודות)
- ב. הסבירו מהו הקונפליקט שמנשה חיים מתמודד איתו לפני מותו, ומהי הכרעתו בנוגע לקונפליקט זה. מהי עמדתכם בנוגע להכרעתו של מנשה חיים? נמקו את דבריכם. (17 נקודות)

6. סיפור פשוט

- לפניכם קטע מן הרומאן "סיפור פשוט". קראו את הקטע, וענו על שני הסעיפים א–ב שאחריו.
- "אחיו של משולם בא לעולם מתוך צחוק על פיו. בריא בגופו ושלם באיבריו. אף אימו הבריאה כל צורכה ונשתלמה על ידו. אלף שמחות שמחו עליו אבותיו על אותו תינוק ואלף שמות קראו לו, כל יום שברא הקדוש ברוך הוא, ברא עימו שם חדש. יש שמות שיש להם פירוש, שמות שאין להם פירוש. מחמת רוב השמות שקראו לו, נשתקע שמו מעריסתו".
- א. על פי קטע זה, תארו את התינוק השני שנולד להירשל ולמינה.
- על פי הרומאן כולו, תארו שני הבדלים בין הבנים של הירשל ומינה.
- (12 נקודות)
- ב. ההבדלים בין שני הבנים של הירשל ומינה משקפים את התפתחות היחסים בין בני הזוג.
- הסבירו והדגו קביעה זו. בתשובתכם התייחסו גם לדיאלוג בין הירשל ובין מינה בסיום הרומאן. (23 נקודות)

7. תהלה / והיה העקוב למישור / סיפור פשוט

ענו על שני הסעיפים א–ב.

- א. האם לדעתכם הדמות המרכזית ביצירה של עגנון שלמדתם אחראית לגורלה או שהיא קורבן של החברה ושל נסיבות חייה? הסבירו את דבריכם ובססו אותם על שתי דוגמאות מן היצירה. (25 נקודות)
- ב. בחרו באמצעי אחד לאפיון הדמות המרכזית שכתבתם עליה בסעיף א, והסבירו כיצד אמצעי אפיון זה משקף את גורלה. (10 נקודות)

דרמה

8. ילדי הצל / בן-ציון תומר

- לפניכם קטע מן המחזה "ילדי הצל". קראו את הקטע, וענו על שני הסעיפים א–ב שאחריו.
- "יורם: לא-כלום... פשוט נזכרתי בהשקפות שלך על תרבות הרועים המתחדשת... על הדבקה, המעיין, הסוס והגמל... המדורה. האש... שאסור להכניס עולים מעל גיל שלוש-עשרה... הם מסכנים את ניצני התרבות הקדומה - המתחדשת... זוכר?... אני הגעתי בן ארבע-עשרה.
- דובי: השנה הזו תמיד תחסר לך".
- א. הסבירו את הביקורת שבקטע על יחסו של הקיבוץ כלפי הנערים העולים החדשים.
- הביאו מן המחזה שתי דוגמאות לניסיונות ההשתלבות של יורם בחברת הנוער בקיבוץ.
- (15 נקודות)
- ב. הביקורת החברתית במחזה אינה מופנית כלפי הקיבוץ בלבד.
- הביאו מן המחזה שתי דוגמאות נוספות לביקורת חברתית. בתשובתכם כתבו על מי הביקורת, והסבירו בעזרת שני אמצעים אומנותיים (ניגודים, מוטיבים, מערכות יחסים ועוד) כיצד היא באה לידי ביטוי במחזה. (20 נקודות)

9. אנטיגונה / סופוקלס

ענו על שני הסעיפים א–ב.

א. ההיבריס של הגיבור הוא מניע מרכזי של עלילת הטרגדיה.

כיצד ההיבריס של הגיבורים הטרגיים במחזה מניע את העלילה בטרגדיה?
האם לקראת סוף הטרגדיה חל שינוי בהתנהגותם של הגיבורים ובתפיסת עולמם?
(23 נקודות)

ב. ציינו שני מאפיינים נוספים של גיבור טרגי (מלבד ההיבריס), והסבירו כיצד הם באים לידי ביטוי בדמויותיהם של הגיבורים הטרגיים שכתבתם עליהם בסעיף א (מאפיין אחד לכל דמות). (12 נקודות)

10. בית בובות / הנריק איבסן

ענו על שני הסעיפים א–ב.

א. האם לדעתכם חל שינוי בנורה לאורך המחזה? בססו את תשובתכם על שלוש דוגמאות מן המחזה. (20 נקודות)

ב. בחרו בדמות נוספת מן המחזה, והסבירו אם היא משתנה במהלך העלילה. בססו את דבריכם על שתי דוגמאות מן המחזה. (15 נקודות)

11. אויב העם / הנריק איבסן

ענו על שני הסעיפים א–ב.

במהלך המחזה מעמדו של דוקטור שטוקמן משתנה מ"גיבור העם" ל"אויב העם".

א. הסבירו אם דוקטור שטוקמן רואה את עצמו "גיבור העם" או "אויב העם". בססו את דבריכם על שתי דוגמאות מן המחזה. (18 נקודות)

ב. תארו את השינוי שחל ביחס של החברה כלפי דוקטור שטוקמן. בססו את דבריכם על שתי דוגמאות. (17 נקודות)

12. ביקור הגברת הזקנה / פרידריך דירנמט

ענו על שני הסעיפים א–ב.

במחזה "ביקור הגברת הזקנה" איל מתאר את הנוף כך:

"הכול צהוב. עכשיו הסתיו באמת כבר הגיע. עלי השלכת כמו ערמות של זהב".

א. מהו המוטיב שבא לידי ביטוי בדבריו של איל? תארו שתי הופעות נוספות של מוטיב זה במחזה, והסבירו את תרומתו להבנת משמעות המחזה כולו. (17 נקודות)

ב. בחרו מן המחזה שני סמלים או מוטיבים נוספים, תארו את הופעותיהם והסבירו את תרומתם להבנת המחזה. (18 נקודות)

13. שאלה כללית על מחזות

ענו על שני הסעיפים א–ב.

במחזות רבים הדמויות מגלות תובנות חדשות על עצמן ועל סביבתן.

א. מהי התובנה החדשה שדמות מרכזית במחזה שלמדתם מגלה על עצמה ועל סביבתה? (16 נקודות)

ב. הסבירו את ההשפעות של גילוי התובנה החדשה על הדמות המרכזית, על החברה המוצגת במחזה או על המשך העלילה. (19 נקודות)

פרק שלישי – שירה (שירת ימי הביניים, שירת ביאליק, שירה עברית מודרנית)

(40 נקודות)

שימו לב: בפרק זה שבע שאלות. יש לענות על שתי שאלות:

על שאלה אחת משירת ימי הביניים או משירת ביאליק (שאלות 14–16), ועל שאלה אחת משירה עברית מודרנית (שאלות 17–20).

(לכל שאלה – 20 נקודות)

שירת ימי הביניים

ענו על אחת מן השאלות 14–16.

14. קראו את השיר שלפניכם, וענו על השאלה שאחריה.

יפה נוף / יהודה הלוי

1	בית	יפה נוף, משוש תבל, קריה למלך רב, / לך נכספה נפשי מפאתי מערב!
2	בית	המון רחמי נכמר כי אזכרה קדם, / כבודך אשר גלה ונוף אשר חרב.
3	בית	ומי יתנני על כנפי נשרים, עד / ארוה בדמעותי עפרך ויתערב!
4	בית	דרשתיך, ואם מלכך אין בך ואם במקום / צרי גלעדך – נחש שרף וגם עקרב.
5	בית	הלא את אבניך אחונן ואשקם / וטעם רגביך לפי מדבש יערב!

על פי הבתים 3 ו-5 בשיר, הסבירו כיצד המשורר רואה בעיני רוחו את המפגש שלו עם ציון.

בתשובתכם ציינו גם שני אמצעים אומנותיים בבתים האלה, והסבירו את תרומתם לתיאור המפגש.

15. קראו את השיר שלפניכם, וענו על שני הסעיפים א–ב שאחריה.

שחרתיך בכל שחרי ונשפי / שלמה אבן גבירול

1	בית	שחרתיך בכל שחרי ונשפי / ופרשתי לך כפי ואפי.
2	בית	לך אהמה בלב צמא, ואדמה / לידל שואל עלי פתחי וספי.
3	בית	מרומות לא יכילוך לשבתך - / ואולם יש מקומך תוך סעפי!
4	בית	הלא אצפן בלבי שם כבודך / וגבר חשקך עד יעברפי:
5	בית	אני על כן אהודה שם א-דני / בעוד נשמת א-להים חי באפי.

א. ציינו שלושה איברי גוף המוזכרים בשיר, והסבירו את התרומה של אזכור האיברים האלה להבנת תחושותיו של הדובר.

(14 נקודות)

ב. ציינו מן השיר אמצעי אומנותי נוסף שתורם להבנת הרעיון המרכזי בשיר. (6 נקודות)

שירת ביאליק

16. קראו את השיר שלפניכם, וענו על שני הסעיפים א–ב שאחריו.

לבדי / חיים נחמן ביאליק

בית 1	כלם נשא הרוח, כלם סחף האור, שירה חדשה את בקר חייכם הרנינה; ואני, גוזל רך, נשתפתי מלב תחת כנפי השכינה.
בית 2	בדד, בדד נשאתי, והשכינה אף היא כנף ימינה השבורה על ראשי הרעידה. ידע לבי את לבה: חרד חרדה עלי, על בנה, על יחידה.
בית 3	כבר נתגרשה מכל האזיות, רק עוד פנת סתר שוממה וקטנה נשארה – בית המדרש – ותתפס בצל, ואהי עמה יחד בצרה.
בית 4	וכשפלה לבבי לחלון, לאור, וכשצר לי המקום מתחת לכנפה – כבשה ראשה בכתיפי, ודמעתה על ידי גמתי נטפה.
בית 5	חרש בכתי עלי ותתרכ עלי, וכמו שכה בכנפה השבורה בעדי: "כלם נשא הרוח, כלם פרחו להם, ואותר לבדי, לבדי..."
בית 6	וכעין סיום שלימינה עתיקה מאד, וכעין תפלה, בקשה וחרדה כאחת, שמעה אזני בבכי החרישית ההיא ובדמעה ההיא הרוחת –

א. איזו חוויה של הדובר באה לידי ביטוי בשיר? הסבירו כיצד חוויה זו באה לידי ביטוי בשיר (בתשובתכם אל תכתבו על הבית האחרון).

בתשובתכם ציינו גם שני אמצעים אומנותיים התורמים לעיצוב החוויה של הדובר. (13 נקודות)

ב. הסבירו את הבית האחרון בשיר ואת הקשר שלו לשיר כולו. (7 נקודות)

שירה עברית מודרנית

ענו על אחת מן השאלות 17–20.

אדם מול בוראו

17. קראו את השיר שלפניכם, וענו על שני הסעיפים א–ב שאחריו.

אי / זלדה

אני דורכת על האדמה
כמו על גוף חי
כאותם פליטי אניה
שעמדו על גבו של לוייתן
כי טעו במראה העינים.

אני דורכת על העפר
שתחתיו מדברים המים
מדברים שרשים
מדברות מתכות
קול המונם מחריש את אזני
מסחרר את לבי
גם האויר מתנועע וישר
ובגבהים מתפוצצים עולמות.

רק המחשבה על א-להים
היא אי במערבולת.

- א. הסבירו מה מאפיין את החוויה הקיומית של הדוברת בשיר, וכיצד הדוברת מתמודדת עם חוויה זו. בתשובתכם כתבו גם על שני אמצעים אומנותיים התורמים להבנת חוויה זו. (13 נקודות)
- ב. תארו והסבירו את החוויה הקיומית הבאה לידי ביטוי בשיר נוסף שלמדתם בנושא "אדם מול בוראו". (7 נקודות)

שירים בצל השואה

18. קראו את השיר שלפניכם, וענו על שני הסעיפים א–ב שאחריו.

נצול / לאה איני

אָבִי מִתְקַשֵּׁר לְמִסְפָּר הַצְּלוּב לֹו עַל זְרוּעַ
וּמִקְשִׁיב־מִקְשִׁיב כְּדָרוֹךְ.
בְּאֶזֶן הַשְּׁמַאלִית אֵינוֹ מִקְשִׁיב
זֶכֶר לְסִטְיָה מִכְפּוֹ שֶׁל אֶס־אֶס.
בְּאֶזֶן הַזֵּה הוּא שׁוֹמֵעַ
שׁוֹמֵעַ כְּמַחְרִישׁ
אֶף אֶת הָאֶזֶן הַבְּרִיאָה הוּא עוֹשֶׂה כְּאַפְרָכְקֶסֶת
לְסִיטִים שְׂבָאִים לוֹ
מִדּוֹרָה, מִבּוֹנָה, מְאוּשׁוּיץ
בְּקִרְוֹנוֹת
אָבִי צוֹרֵחַ אַחַת לְשָׁבוּעַ כְּאוֹמֵר -
שְׁלוֹמִי טוֹב
וְאַחֵר כֶּף הוּא הוֹפֵךְ אֶת רֹאשׁוֹ עַל הַכֶּר הָרֵטֵב
וְנִרְדָּם עַל צִדּוֹ הַיְמָנִי
נוֹתֵן אֶת אֶזְנוֹ הַמֵּתָה לְבִכְיִי
בְּכִיִּי הַמְהִלֵּךְ עַל בְּהוֹנוֹת.

א. "אָבִי מִתְקַשֵּׁר לְמִסְפָּר הַצְּלוּב לֹו עַל זְרוּעַ

וּמִקְשִׁיב־מִקְשִׁיב כְּדָרוֹךְ".

פרשו את המטפורה בשורות אלה והסבירו כיצד היא מסייעת להבנת החוויה של זיכרון השואה, כפי שהיא מתוארת לאורך השיר כולו. (12 נקודות)

ב. בחרו בשיר נוסף שלמדתם בנושא "שירים בצל השואה". מהי עמדתו של הדובר כלפי המצב המתואר בשיר?

הסבירו כיצד עמדה זו תורמת להבנת החוויה של זיכרון השואה המתוארת בשיר שבחרתם.

(8 נקודות)

19. זוגיות

קראו את השיר שלפניכם, וענו על שני הסעיפים א–ב שאחריו.

אזון עדין / סיון הר שפי

את השִׁבֵּת שָׁלֵנוּ
שָׁרָק אֲנִי יְכוּלָה לְהִכְנִיס
שָׁרָק אֶתָּה יְכוּל לְהוֹצִיא
מִחֲזִיקִים שְׁנֵי גֵרוֹת.
אֲבָל בְּסוּפָה נְהִיִּים אֶחָד
שְׁתֵּי פְתִילוֹת בְּגָד אֶחָד
לְהִתְחַלָּה חֲדָשָׁה.
וּבְרֹאשִׁית הָיִינוּ דוֹרְפָּרְצוּפִין
בְּחוּט שְׂדֵרָה הָיָה תְּלוּי עוֹלָם.
עֲכָשׁוּ שְׁנֵי עֲמוּדֵי שְׂדֵרָה
מִחֲזִיקִים בֵּית
וּכְשָׁאֲנִי קָצַת מִתְּכוּפֶפֶת,
וּכְשָׁאֶתָּה. אִזּוֹן עָדִין.

א. הסבירו את ארבע השורות האחרונות בשיר.

כתבו אם לדעתכם השורות האלה מבטאות קושי בחיי הזוגיות או דרך להתמודדות עם הקושי. נמקו את תשובתכם.
(12 נקודות)

ב. בחרו בשיר נוסף שלמדתם בנושא "זוגיות", ותארו את הרגשות של הדובר או הדוברת בשיר כלפי הקשר המתואר בשיר.
ציינו אמצעי אומנותי אחד בשיר, והסבירו את תרומתו לאפיון הקשר המתואר בשיר.
(8 נקודות)

אדם וזהותו

20. קראו את השיר שלפניכם, וענו על שני הסעיפים א–ב שאחריו.

גאווה / דליה רביקוביץ

אֶפְלוּ סִלְעִים נִשְׁבְּרִים, אֲנִי אוֹמֶרֶת לָךְ,
וְלֹא מַחֲמַת זָקֵנָה.
שָׁנִים רַבּוֹת הֵם שׁוֹכְבִים עַל גִּבָּם בַּחֶם וּבִקְרָה,
שָׁנִים כֹּה רַבּוֹת,
כִּמְעַט נּוֹצֵר רֶשֶׁם שֶׁל שְׁלֹה.
אֵין הֵם זֵזִים מִמְּקוֹמָם וְכֵן נִסְתָּרִים הַבְּקִיעִים.
מַעֲיִן גָּאֻה.
שָׁנִים רַבּוֹת עוֹבְרוֹת עֲלֵיהֶם בְּצִפְיָה.
מִי שֶׁעֲתִיד לִשְׁבֹּר אוֹתָם
עַדִּין לֹא בָּא.
וְאִזְּ הָאֵזוֹב מְשֻׁשָׁג, הָאֲצוֹת נִגְרָשׁוֹת וְהֵימָּה מְגִיחַ וְחוֹזֵר,
וְדוֹמָה, הֵם לֹא תִנוּעָה.
עַד שֶׁיָּבֹא כָּלֵב יָם קָטָן לְהִתְחַכֵּךְ עַל הַסִּלְעִים
יָבֹא וַיִּלָּךְ.
וּפְתָאם הָאֵבֶן פְּצוּעָה.
אֲמַרְתִּי לָךְ, כְּשֶׁסִּלְעִים נִשְׁבְּרִים זֶה קוֹרָה בְּהַפְתָּעָה.
וְמָה גַם אֲנָשִׁים.

- א. הסבירו כיצד השיר משקף את הניגוד שמאפיין את הסלעים, ומה אפשר ללמוד מן האנלוגיה בין הסלעים לבין בני אדם. בתשובתכם ציינו אמצעי אומנותי אחד בשיר, והסבירו את תרומתו לביטוי הניגוד הזה. (12 נקודות)
- ב. בחרו בשיר נוסף בנושא "אדם וזהותו". כתבו כיצד השיר שבחרתם מסתיים, והסבירו את המשמעות של הסיום בהקשר של השיר כולו. (8 נקודות)

בהצלחה!